

**Een archeologisch inventariserend
veldonderzoek (IVO) door middel van
boringen aan de Reitemakersrijge 2 t/m 8
te Groningen (Gr.)**

A. Wieringa

ARC-Rapporten 2006-110

Groningen
30 januari 2007
ISSN 1574-6887

Colofon

Een archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van boringen aan de Reitemakersrijge 2 t/m 8 te Groningen.

ARC-Rapporten 2006-110
ARC-Projectcode 2006-339

Opdrachtgever
Ingenieursbureau MUG
Bevoegd gezag
Gemeente Groningen, drs. G.L.G.A. Kortekaas
Beheer en plaats van documentatie
Archaeological Research & Consultancy

ARCHIS nummer booronderzoek
20345

Tekst
A. Wieringa
Afbeeldingen
B. Schomaker
Redactie
A. Ufkes
Eindredactie
J. Schoneveld

Status
definitieve versie

Autorisatie — C.G. Koopstra

Uitgegeven door
ARC bv
Postbus 41018
9701 CA Groningen

ISSN 1574-6887

Groningen, 2006

Een recente lijst van de ARC-Rapporten is te vinden op www.arcbv.nl

1 Inleiding

1.1 Aanleiding van het onderzoek

In opdracht van projectontwikkelaar Duurkens en Tichelaar wordt door Ingenieursbureau MUG uit Leek een verkennend milieukundig bodemonderzoek aan de Reitemakersrijge 2 t/m 8 uitgevoerd. Hierbij zijn op instigatie van de gemeentelijk archeoloog van Groningen, drs. G.L.G.A. Kortekaas, de boorkernen van de door MUG op de onderzoekslocatie gezette grondboringen ook vanuit archeologisch perspectief geanalyseerd en geïnterpreteerd. Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd conform de eisen die gesteld worden in de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.1.¹ Dit inventariserend veldonderzoek (IVO) vond plaats op 24 november 2006 door A. Wieringa namens Archaeological Research & Consultancy (ARC bv).

1.2 Ligging van het onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied ligt binnen de diepenring, aan de zuidwestzijde van het centrum van de stad Groningen en betreft de Reitemakersrijge nr. 2 tot en met 8.

1.3 Objectgegevens

Provincie	Groningen
Gemeente	Groningen
Plaats	Groningen
Toponiem	reitemakersrijge
Kaartblad	7D
Coördinaten	233.450/581.610
Periode	Middeleeuwen/Nieuwe Tijd
Type object	Stadskern
Type bodem	Steigeraarde
Geomorfologie	Keileemopduiking/Hondsrug

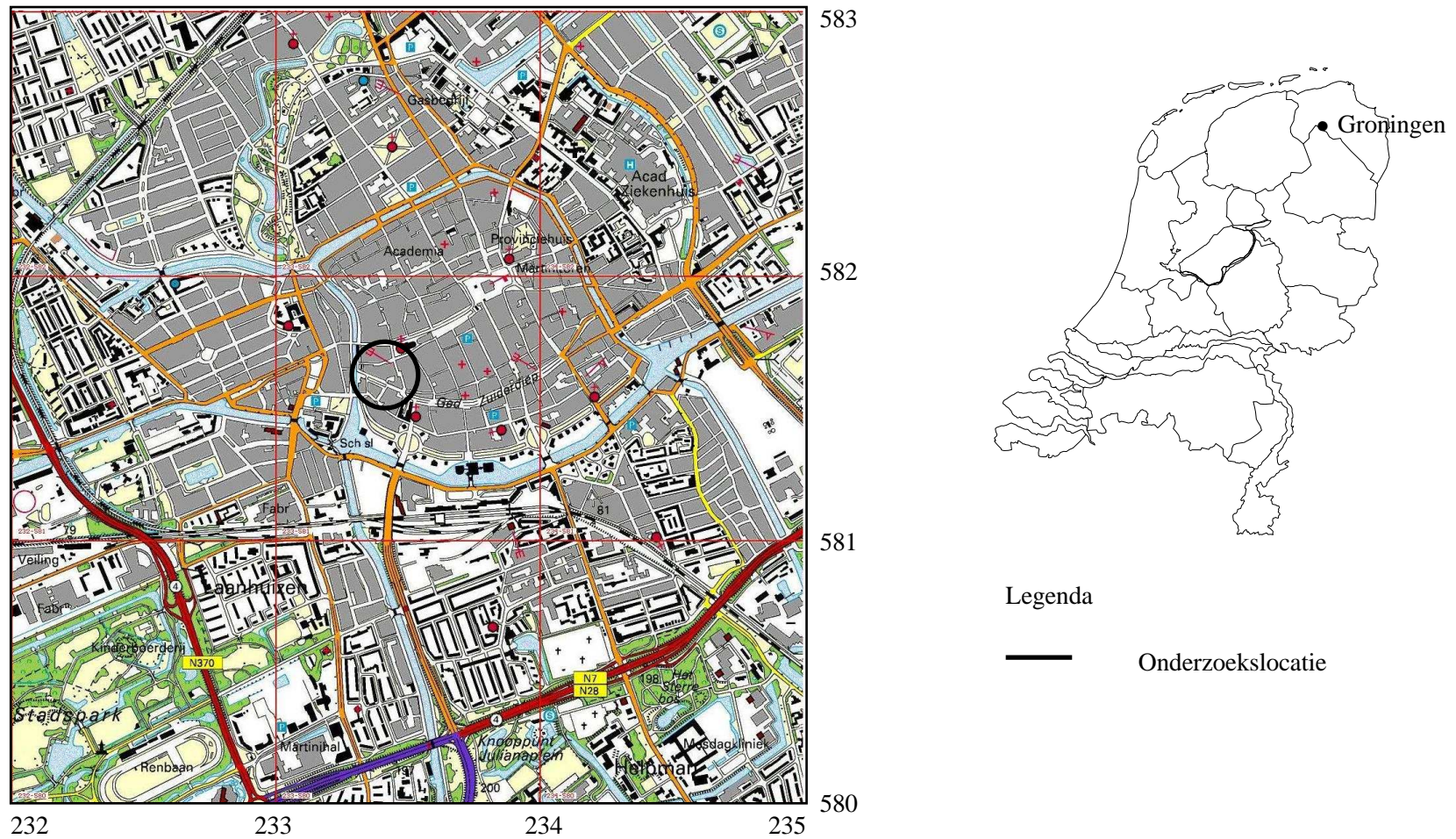
1.4 Doel van het onderzoek

Doel van het booronderzoek is het verkrijgen van inzicht in bekende en te verwachten archeologische waarden in en om het plangebied. Aan de hand van de op deze wijze verkregen gegevens wordt vastgesteld of er archeologische resten in het plangebied aanwezig (kunnen) zijn, wat de potentiële aard en omvang hiervan is en of de voorgenomen werkzaamheden in het plangebied eventueel een bedreiging vormen voor het bodemarchief. Indien dit het geval is wordt geadviseerd op welke wijze hiermee in het vervolgetraject van de plannen rekening dient te worden gehouden.

Bureau-onderzoek

Voor het bureau-onderzoek wordt verwezen naar het door Oranjewoud bv in opdracht van de KPN opgestelde rapport 146090-rap-kpn-140305.

¹De inhoud van de KNA kan worden geraadpleegd op www.sikb.nl

Abbeelding 1 Topografische kaart van de onderzoekslocatie (omcirkeld) en omgeving, voorzien van RD-coördinaten. Bron: Topografische Dienst Nederland.

1.5 Werkwijze

Op het onderzoeksterrein zijn in totaal vijf boringen gezet, onder andere ten behoeve van de archeologie (zie bijlage 1 en afb. 2). Deze boringen zijn verspreid over het terrein gezet om een juiste, algehele, indruk van de bodemopbouw te kunnen krijgen.

De boorkernen zijn zorgvuldig uitgelegd, waarbij de opeenvolgende bodemlagen precies konden worden beschreven en opgemeten. Vervolgens is de bodemopbouw per boring beschreven en is er gelet op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerkfragmenten, houtskool, fosfaatvlekken, vuursteen, natuursteen, verbrand leem en bot.

Om de boringen te kunnen plaatsen is allereerst de bestrating handmatig verwijderd, waarna met een minigraafmachine met een smalle graafbak de bovenste puinlaag werd verwijderd. Voor het boren is gebruik gemaakt van een verlengbare edelmanboor met een diameter van 7 cm. Naast het boren is, voor zover mogelijk, een oppervlaktekartering uitgevoerd, bestaande uit het aflopen van het gehele terrein en het inspecteren van allerlei ontsluitingen. De vondstzichtbaarheid was nihil door de aanwezigheid van bestrating.

2 Inventariserend veldonderzoek

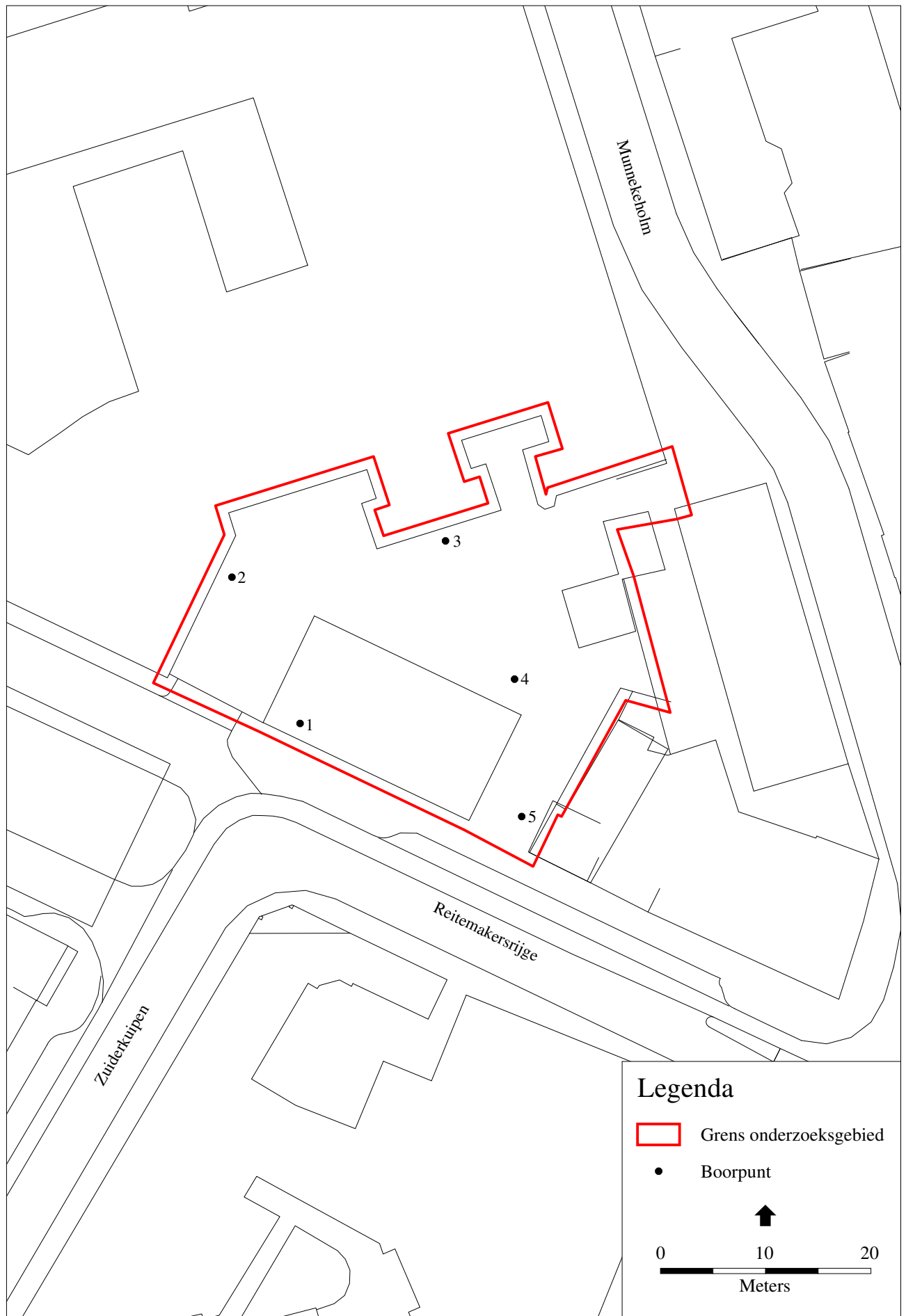
2.1 Bodemopbouw

De bovenste lagen van de bodem in het plangebied, tot circa anderhalve meter onder maaiveld, zijn kenmerkend voor binnensteden (zie bijlage 1). Het betreft hier zogenaamde steigeraarde, puinhoudende grond waarmee de stad in de loop van de eeuwen is opgehoogd. Binnen deze gelaagdheid zijn in het plangebied resten van funderingen waargenomen en aangeboord. Ook is uit dit pakket steigeraarde archeologisch materiaal als bot en aardewerk verzameld.

De bodemlagen onder deze steigeraarde bestaan uit lagen opgebrachte klei. Deze klei is antropogeen van aard, en kenmerkt zich door het voorkomen van puin-, leem-, en houtskoolspikkels. In boring 5 werd in deze antropogene laag handgevoemd aardewerk aangetroffen, in boring 2 werd op de grens van de steigeraarde en deze antropogene ophogingslaag laag soortgelijk handgevoemd aardewerk gevonden.

2.2 Vondsten

Tijdens het archeologische onderzoek is, zoals hierboven genoemd, een aantal vondsten in de boorkernen aangetroffen. Het betreft in boring 2 een deel van een dijbeen van een volwassen varken (mondelinge mededeling dr. H. Buitenhuis, archeozoöloog bij ARC bv). Dit bot werd gevonden in een laag steigeraarde. De overige vondsten betreffen aardewerk, twee fragmenten kogelpot (boring 2 en boring 5) uit de Late Middeleeuwen, en één fragment van een grape, roodbakkend aardewerk uit de Nieuwe Tijd (boring 4). Omdat het hier in alle gevallen wand-scherven zonder specifieke kenmerken betreft, is een scherpere datering niet van

Afbeelding 2 Locatie van de boorpunten op het terrein aan de Reitemakersrijge . Kaart: B. Schomaker.

het aardewerk niet mogelijk (mondeline mededeling K.L.B. Bosma, aardewerk-specialist bij ARC bv).

3 Conclusies

Uit het booronderzoek aan de Reitemakersrijge is gebleken dat er zich hier een pakket antropogene lagen van minimaal twee meter dikte bevindt. In deze laag kunnen sporen uit zowel de Late Middeleeuwen als de Nieuwe Tijd worden verwacht. Bij de sporen uit de Late Middeleeuwen kan vooral worden gedacht aan een antropogeen ophogingspakket, met daarin een neerslag van archeologisch materiaal uit deze periode. Deze lagen zijn naar alle waarschijnlijkheid opgebracht in de bedding van de Drentse A, wier loop in deze periode door ingrijpen van de mens naar het westen is verplaatst. Omdat de boringen willekeurig over het terrein zijn gezet is het niet mogelijk deze ontwikkeling in een profiel weer te geven.

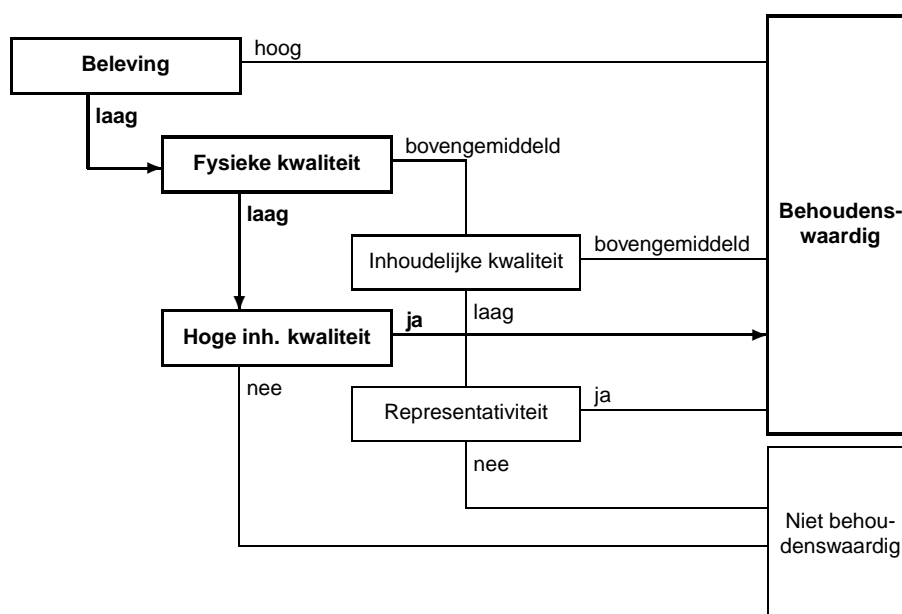
In de bovenste lagen, de steigeraarde, kunnen velerlei sporen uit de Nieuwe Tijd worden verwacht. Er lijkt sprake van funderingen, die mogelijk hebben toebehoord aan de huizenrij, die vroeger langs de zuidzijde van het terrein stond. Daarnaast is er kans op de aanwezigheid van afvalkuilen, beer- en waterputten en andere sporen die normaliter in binnensteden verwacht kan worden.

Bij het booronderzoek is de ongeroerde zandgrond niet bereikt. Zeer recente archeologische begeleiding bij de plaatsing van afvalcontainers in de directe omgeving van de onderzoekslocatie (Wieringa, in voorbereiding) geven echter wel een indicatie van de diepte van de top van het zand. In de Schuitenmakersstraat, op de hoek met de Munnikeholm werd het vaste zand waargenomen op circa 2,80 meter onder maaiveld. Op de Zuiderkuipen, direct tegenover de onderzoekslocatie werd de zanddiepte vastgesteld op ca. 2,40 meter onder maaiveld. Aangenomen kan worden dat de zanddiepte aan de Reitemakersrijge ergens rond deze waarden zal liggen.

4 Waardering volgens KNA 3.1

Hieronder vindt u de waardering van de resultaten volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 3.1. De waardering bestaat uit een scoretabel met uitleg en een beslissingsdiagram. In de scoretabel worden de resultaten van het onderzoek van een gewicht voorzien (mogelijke scores: 1 t/m 3). Een laag getal representeert een lage waarde en een hoog getal een hoge waarde. In het beslissingsdiagram wordt op basis van de scores in de tabel bepaald of het object behoudenswaardig is. De behoudenswaardigheid van de vindplaats is het leidende criterium voor het bepalen van de noodzaak voor vervolgonderzoek. Een korte uitwerking van de criteria waarmee in de scoretabel rekening wordt gehouden vindt u in bijlage 2. Voor een volledige beschrijving van de normen en regels volgens welke deze waardering tot stand is gekomen, staat de website van SIKB tot uw beschikking (www.sikb.nl). U vindt de documentatie voor deze waardering onder 'Archeologie, KNA 3.1, H3 Inventariserend veldonderzoek, Waarderen (VS07)'.

<i>Beleving</i>		opmerkingen
schoonheid	n.v.t.	
herinneringswaarde	n.v.t.	
<i>Fysieke kwaliteit</i>		opmerkingen
gaafheid	3	
<i>Inhoudelijke kwaliteit</i>		opmerkingen
zeldzaamheid	2	
informatiewaarde	3	
ensemblewaarde	3	
representativiteit	n.v.t.	

5 Aanbeveling

Uit de analyse van de boringen kan worden gesteld dat het terrein Reitemakersrijge 2 t/m 8 een hoge archeologische waarde heeft. Het betreft hier twee archeologische perioden, de Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd. De eerste periode is voor Groningen interessant, omdat de stad dan uitgebreid wordt door de voormalige loop van de Drentse A bij de stad te trekken. De eerste bewoning van het terrein zal vroeg in de Nieuwe Tijd, wellicht al aan het eind van de Middeleeuwen hebben plaatsgevonden en mogelijk direct aansluitend op de demping van de Drentse A. De sporen uit de Nieuwe Tijd bevinden zich, in de vorm van funderingen, waarschijnlijk tot zeer dicht onder het huidige maaiveld.

Mocht er bij toekomstige ontwikkelingen sprake zijn van graafwerkzaamheden, dan is archeologisch vervolgonderzoek zonder meer nodig. Specifiek voor dit gebied zouden de volgende onderzoeksvragen beantwoord kunnen worden:

- 1 *Waar bevindt zich de precieze loop van de oude A en wanneer is deze gedempt en verlegd?*
- 2 *Zijn er resten van industriële activiteiten uit de Middeleeuwen, zoals scheepswerven of pottenbakkerijen aanwezig?*
- 3 *Wat is de ligging- en datering van de stadsmuur, die op de kaart van Jacob van Deventer (ca. 1565) over het terrein loopt?*
- 4 *Hoe staat de locatie in relatie tot het aangrenzende refugium aan de Schoolholm, dat deel uitmaakte van het klooster Aduard?*
- 5 *Wanneer raakt het terrein verstedelijkt?*

Voor vervolgonderzoek naar de bedding en opvullingen van de Drentse A is het zinvol bij een toekomstige gelegenheid een boorraai of, indien mogelijk, een profielsleuf van oost naar west over het terrein te plaatsen. Mocht er alleen gelegenheid zijn tot het plaatsen van een boorraai dan dient dit bij voorkeur te gebeuren wanneer de bestaande bestrating en puinige bovengrond verwijderd zijn.

Bijlage 1 Boorstaten

De volgende afkortingen worden in de boorstaten gebruikt.

grondsoort (onderdeel lithologie)		z3	sterk zandig
K	klei		
Z	zand		
		humus (onderdeel lithologie)	
		h1	zwak humeus
bijmengsel (onderdeel lithologie)		h2	matig humeus
s1	zwak siltig		
z1	zwak zandig		

boring 1 Boormethode: edelmanboring.

diepte lithologie	kleur	grens	
50 Zs1	geel	geleidelijk	<i>Opmerkingen:</i> straatzand, onderzijde puinig.
110 Zs1	grijs	geleidelijk	<i>Vlekken:</i> matig gevlekt, licht bruin. <i>Archeologische indicatoren:</i> baksteen, veel. <i>Opmerkingen:</i> steigeraarde, boring ghtaakt op massief puin (?).

boring 2 Boormethode: edelmanboring.

diepte lithologie	kleur	grens	
20 Zs1	geel	geleidelijk	<i>Opmerkingen:</i> straatzand.
90 Kz1h1	donker bruingrijs	geleidelijk	<i>Archeologische indicatoren:</i> onverbrand bot, weinig, baksteen, weinig. <i>Opmerkingen:</i> steigeraarde.
120 Kz1h2	donker grijs	geleidelijk	<i>Archeologische indicatoren:</i> baksteen, veel, onverbrand bot, weinig, handgevormd aardewerk. <i>Opmerkingen:</i> steigeraarde.
150 Ks1h2	donker grijs	geleidelijk	<i>Schelpmateriaal:</i> weinig. <i>Archeologische indicatoren:</i> baksteen, spoor. <i>Bodemkundige interpretaties:</i> opgebrachte grond.
200 Ks1h2	groengrijs	beëindigd	<i>Opmerkingen:</i> natuurlijke laag?.

boring 3 Boormethode: edelmanboring.

diepte lithologie	kleur	grens	
50 Zs1	geel	scherp	<i>Opmerkingen:</i> straatzand.
170 Kz3	grijszwart	geleidelijk	<i>Opmerkingen:</i> steigeraarde.
175 Kz1	witrood	scherp	<i>Archeologische indicatoren:</i> puin. <i>Opmerkingen:</i> grof puin met kalkmortel.
200 Kz1	donker groengrijs	beëindigd	<i>Bodemkundige interpretaties:</i> opgebrachte grond.

boring 4 Boormethode: edelmanboring.

diepte lithologie	kleur	grens	
20 Zs1	geel	geleidelijk	<i>Opmerkingen:</i> straatzand.
30 Zs1	grijs	geleidelijk	<i>Archeologische indicatoren:</i> gedraaid aardewerk. <i>Opmerkingen:</i> steigeraarde.
80 Zs1	witrood	beëindigd	<i>Archeologische indicatoren:</i> puin. <i>Opmerkingen:</i> muuruitbraakspoor.
120 Kz1	grijs	beëindigd	<i>Archeologische indicatoren:</i> baksteen, weinig. <i>Bodemkundige interpretaties:</i> opgebrachte grond.

boring 5

diepte lithologie	kleur	grens	
20 Zs1	geel	scherp	<i>Opmerkingen:</i> straatzand.
40 Kz1	donker bruingrijs	geleidelijk	<i>Archeologische indicatoren:</i> baksteen, veel. <i>Opmerkingen:</i> steigeraarde.
100 Kz1	donker grijs	beëindigd	<i>Archeologische indicatoren:</i> handgevormd aardewerk. <i>Bodemkundige interpretaties:</i> opgebrachte grond.

Bijlage 2 Waarderingscriteria conform KNA 3.1

<i>Beleving</i>		opmerkingen
schoonheid	–	zichtbaarheid vanaf het maaiveld als landschapselement; vorm en structuur; relatie met omgeving
herinneringswaarde	–	verbondenheid met feitelijk historische gebeurtenis; associatie met toegeschreven kwaliteit of betekenis
<i>Fysieke kwaliteit</i>		opmerkingen
gaaft	1/2/3	aanwezigheid sporen; gaaft sporen; ruimtelijke gaaft; stratigrafie intact; mobilia in situ; ruimtelijke relatie tussen mobilia onderling; ruimtelijke relatie tussen mobilia en sporen; aanwezigheid antropogeen biochemisch residu; stabiliteit van de natuurlijke omgeving
conservering	1/2/3	conservering artefacten (metaal/overig) conservering organisch materiaal
<i>Inhoudelijke kwaliteit</i>		opmerkingen
zeldzaamheid	1/2/3	het aantal vergelijkbare monumenten (monumenttypen) van goede kwaliteit uit dezelfde periode binnen dezelfde archeoregio waarvan de aanwezigheid is vastgesteld;
informatiewaarde	1/2/3	idem, op basis van een recente en specifieke verwachtingskaart opgraving/onderzoek van vergelijkbare monumenten binnen dezelfde archeoregio (minder/meer dan 5 jaar geleden; volledig/partieel); recent en systematisch onderzoek in de betreffende archeoregio; recent en systematisch onderzoek van de betreffende archeologische periode; passen binnen vastgesteld onderzoeksprogramma van universitair instituut, ROB of anderen
ensemblewaarde	1/2/3	synchrone context: voorkomen van monumenten uit dezelfde periode binnen de micro-regio; diachrone context: voorkomen van monumenten uit opeenvolgende perioden binnen de micro-regio; landschappelijke context: fysisch- en historisch-geografische gaaft van het contemporaine landschap; aanwezigheid van contemporaine organische sedimenten in de directe omgeving
representativiteit	–	kenmerken voor een bepaald gebied en/of periode; het aantal vergelijkbare monumenten van goede fysieke kwaliteit uit dezelfde periode binnen dezelfde archeoregio waarvan de aanwezigheid is vastgesteld en waarvan behoud is gegarandeerd; idem, op basis van een recente en specifieke verwachtingskaart